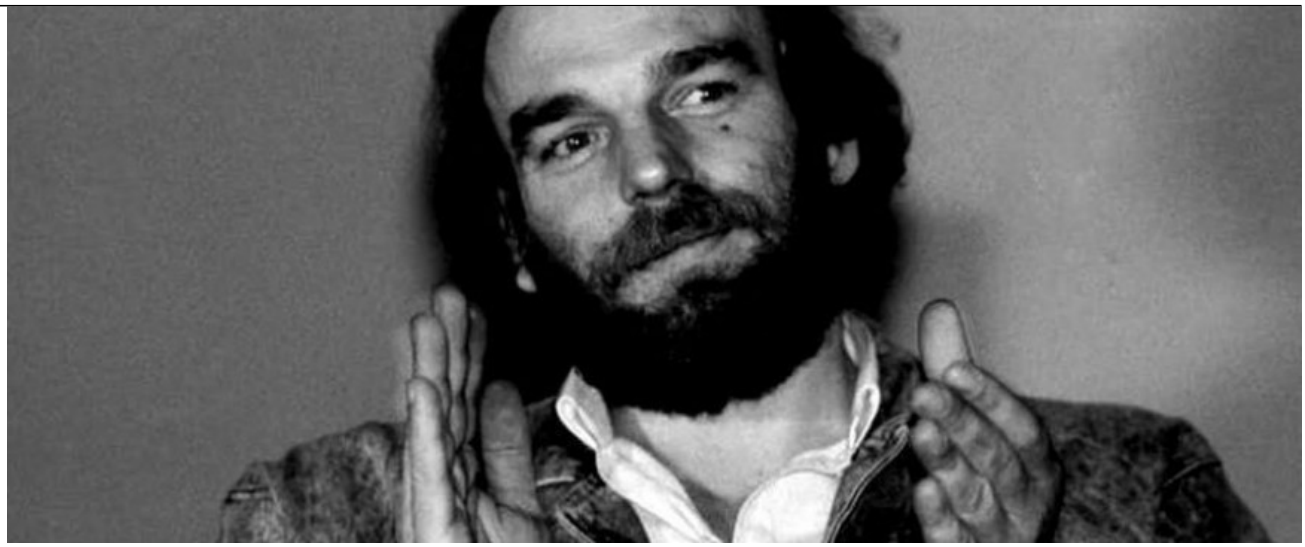

Csengey Dénes: A változás el?érzete

2023 május 01. Flag

Szöveg méret

90
Mentés

- 0

5

Átlag: 5 (1 szavazat)

Mérték

Öncsalás és hiányérzet – történelmi mélylélektan a könny?zene ürügyén

Cseppben a tengert, részben az egészet, rétegm?vészetben a társadalmat megpillantani és azonosítani kivételes érzékenység? látnokok kiváltsága. A magas h?fokon él?, 1991-ben tragikusan fiatalon, mindössze 38 évesen elizzott Csengey Dénes negyven évvel ezel?tt megjelent „…és mi most itt vagyunk” cím? els? kötetében megrendít? szociológiai érzékkel, a közösségi lélektan mélyére ásva, csalhatatlan lényeglátással rajzolta meg az 1960-as, 1970-es évek pillanatképét, amelyr?l a máról visszatekintve megállapíthatjuk, hogy XX. századi közelmúltunk megértésének addig hiányzó, pontosan illeszked? mozaikja lett.

„…az a dalkultúra, amelyre egy százféle egymást hazudtoló képmutatás közt, hazugságok, tévedések, szellemi er?szak és érzelmi zsarolás er?terében, nagy történelmi tragédiák, fordulatok árnyékában, de azok valódi mibenlétér?l mit sem tudva, saját múltját, jöv?jét, sorsát meghasonlottan keres? nemzedék úgy tekintett, mint önmaga tükrére, […] sekélyes áligazságok, tévedések, cinikus bemondások tömegét okádta hallgatóságának, […] és nemhogy programot nem adott, de még helyzetértelmezése is hamis, félrevezet?, következésképp […] hazug volt, jobb esetben is semmitmondó” – számol le Csengey Dénes nemzedéki esszéként azonosított munkájában az 1960-as évek úgynevezett nagy generációjának öncsaló mítoszával. Merthogy, állítja az író, a szerinte jobbára küls?ségekben kimerül? hazai beatmozgalom a legfontosabb sorskérdésekre nemhogy választ nem adott, de fel sem tette azokat. Pótcselekvés, pótlétezés, a kétes érték? amerikai ifjúsági szubkultúrát jól-rosszul adaptáló szabadság-illúzió volt csupán, menekülés a szembenézés, a felel?sség el?l. És a kezdeti óvatos vadócság gyorsan belesimult az irányított szocialista szórakoztatóiparba.

„A magyar beat legjellegzetesebb, legtehetségesebb s ugyanakkor legellentmondásosabb, mert tehetsége és a szórakoztatóipar piacképes édességre való igénye között a legarcpirítóbb kompromisszumot a legtermészetesebb módon összeboronáló figurája: Bródy János. […] ? az, aki az els? ?szinte szavakat találta a sziruptengerben fuldokló szerelemre, ugyanakkor […] ? mutatott el?ször a világot látni indult, s egy mocskos, szoknyaemelget?en huzatos nagyvárosba jutott Sz?ke Annira, ugyan? röhögve a jó dumával percek alatt elcsábítható Vidéki kislányra” – jelöli ki kíméletlen pontossággal a maga köreiben máig orákulumként méltatott dalszövegíró helyi értékét Csengey.

Valóban, a beatkorszak legértékesebbjei is a szokásos egyéni generációs vívódásokat öntötték dalokba, tudatosan vagy tudat alatt gondosan kikerülve a magyar létezés kikerülhetetlen kérdéseit. Vagyis – divatos kifejezéssel – nem a kor valóságára reflektáltak, hanem a történelem f?utcájáról sehová sem vezet? mellékutakra kujtorogtak.

E nemzedék fiataljai – írja Csengey – „megszülettek a második világháború alatt vagy nem sokkal utána […] összed?lt a ház a fejük fölött, elt?ntek a rokonaik, idegbeteg lett az anyjuk […] sokan közülük hiába várták haza még a háború alatt vagy már az új világban hosszú utazásra indult apjukat.” Az 1950-es években „felmondta a leckét a gyerek, aztán egyszer csak elakadt a szava, mert észrevette, hogy az anyja hallgatja ?t, és sír. […] …mit gondolhatott a gyerek, amikor a vörös csillaggal ékes kabáthajtókájú agitátorok a szeme láttára pofozták meg az apját, mert azt mondta, nem írja alá a belépési nyilatkozatot? S amikor másnap azt tanulta az iskolában, hogy vannak kulákbérencek, az ellenség uszályába tévelyedett gazdák, […] mit gondolt az apjáról vagy a tanáráról?” – írja le kíméletlen ?szinteséggel az elmondhatatlan meghasonlást máig vádló kérdéseivel Csengey.

Ennek a nemzedéknek 1956 volt az els? közvetlen történelemélménye: a fellobbanó remény villanófénye, a könyörtelen eltiportatás és elárultatás rémülete, az üvölt? némaság, a külföldre szökött, börtönbe zárt vagy felakasztott szül?k, rokonok, barátok. Aztán jött az 1960-as évek konszolidációja, a gazdasági fellendülés, sokaknak az élni kell végs?, keser?, egyedül járható, de halálig öngyötr? megalkuvása. Ez a meghasonlottság szülte a beatnemzedék mindent tagadását, ami mögött – mutat rá kivételes éleslátással Csengey – „a huszadik századi Magyarországon egymást követ? történelmi korszakok önmagukon belüli s egymáshoz viszonyított hatalmas, […] sohasem tisztázott, máig sem felszámolt, minden idegrendszerben ott görcsösül? disszonanciái, ellentmondásai” húzódtak.

„Tízezrek indultak a városba, hogy messzire kerüljenek a szétzúzott parasztkultúra haláltusájától, megszabaduljanak egy meghaladott életforma erkölcsi imperatívuszként rájuk testálódó fogságából, a látástól vakulásig végzett nehéz testi munka kényszerét?l, a fáradt esték mozdulatlan és kilátástalan, noha zsírosodó csöndjét?l. […] A szétszéledt családok helyébe más közösségek léptek. Nálunk is a dallal, az új zenével kezd?dött

minden. […] Vibrált, vonaglott a tömeg, egyetlen táncoló test. Egyik lába esztergályos, a másik tanársegéd, köröz? kezei szénhordó, gyógyszerész, hajat röptetve rángó nyaka, feje gimnazista, tanító, csavargó.” Íme, a totális egyenl?ség a sors nem vállalásában.

Ezzel állítja szembe Csengey Beremányi Géza és Cseh Tamás álomlátó világát. Pedig „…nincs nagy készül?dés, nem hangzanak el szent fogadalmak, nem születnek haditervek a szívek tömegeinek lerohanására. Nem a próféciákra hangolt krónikás köt szövetséget életre-halálra-sikerre-bukásra az ellenállhatatlan dalnokkal, csak két vékony, bizonytalan gyökérzet?, a beatmozgalomtól elsodort s aztán ismeretlen partra vet?dött élet próbál tisztába jönni önmagával. Két megsz?nni vágyó hiányérzet fogódzik össze barátsággá.”

A Beremányi–Cseh alkotópáros helyzetjelentései, mutat rá Csengey, ezt a hiányérzetet kontúrozzák: a részben a szerz?k énjeib?l életre kelt, de a dalaikra rezonáló közönség által is önazonosként felismerhet? karakterek meghasonlott, szorongó tehetetlensége, az ezekb?l kibomló szürreális látomások a beatmámorból kijózanodott, a hiábavaló kocsmai bátorságokat megelégel?, de még tanácstalanul bénult 1970-es évtized legpontosabb szociográfiái. Eredeti hangjuk „…a hiteles sorsoknak az egész magyar huszadik századot egybefuttató összefelh?z?dése […] kiérlelt, mély és döbbeneterej? társadalomlátomás. […] …együtt vannak a történelem zátonyán rohadó, a maguk sorsának f?sodrából, irányításának gyakorlatából kiszorult életek, egyének és nemzedékek […] …valami elemi életer? felh?zik e körül a minden tetten érhet? gesztusában beletör?d?nek mutatkozó lemondás körül. Valami tagadás feszül minden beismerésben, összeszorult ököl minden legyintésben. Valami titkos üzenet azt tanítja hinni, hogy mindaz, ami immár biztos, lehetetlen.”

A 70-es évek tehát, Csurka Istvánnal szólva, maga volt az elfogadhatatlan realitás. Tegyük hozzá: a 80-as évekre ugyanez volt igaz. Csengey látlelete ez: a feszültség n? és s?r?södik. Ez már felismerés, amib?l valami lehet. Lennie kell – sugalmazza, el?érzetezi az író.

Lett is. A mából visszatekintve jól látható, hogy e helyzetjelentések pontosan kikövezték a Lakitelekre vezet? utat, ahol 1987-ben a magyar sorskérdéseket napirendre vev? és azokra válaszokat keres? és adó mozgalom született. Nem véletlen, hogy Csengey Dénes és Cseh Tamás is részt vett a legendás értelmiségi találkozón.

A Magyar Demokrata Fórum eszmei alapjait megteremt? lakiteleki nyilatkozat társadalmi-történelmi kórisméje pedig már korunkig ér, az abban megállapítottak orvoslásának kényszerít? szükségessége vezetett el a 2010-ben politikai cselekvéssé érett magyar talpra állásig.

Borítókép: Csengey Dénes (Fotó: Magyar Nemzet)

Ágoston Balázs

www.magyarnemzet.hu

Ajánló